

УДК 811. 112.2:378.016

Л. Й. Семенюк,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

МІЖМОВНА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПОДОЛАННЯ ПРИ ВИВЧЕННІ ДРУГОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті проаналізовано вплив міжмовної інтерференції на ефективність оволодіння студентами другою іноземною мовою (німецькою після англійської) та окреслено шляхи подолання цього негативного впливу.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, міжмовна інтерференція, трансференція, соціокультурна інтерференція, мовні універсалиї, контрастивний підхід, лінгвістична компетенція.

МЕЖЪЯЗЫКОВЫЕ ИНТЕРФЕРЕНЦИИ И ПУТИ ЕГО ПРЕОДОЛЕНИЯ ПРИ ИЗУЧЕНИЕ ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

В статье анализируется влияние межъязыковой интерференции на эффективность овладения студентами вторым иностранным языком (немецким после английского) и намечены пути устранения этого негативного влияния.

Ключевые слова: межкультурная коммуникация, межъязыковая интерференция, трансференция, социокультурная интерференция, языковые универсалии, контрастивный подход, лингвистическая компетенция.

CROSS LANGUAGE INTERFERENCE AND WAYS OF THEIR OIVERCOMING WHILE STUDING THE SECOND LANGUAGE

The article is devoted to the investigation of interlingual interference, and namely, its impact on the effectiveness of students' mastering German as the second foreign language after learning English as the first foreign language. Typical mistakes caused by different types of interference such as: phonetical, grammatical, lexical, socio-cultural and others, due to overlapping the new language skills which are being formed (the German language) the existing ones (native language and English) have been considered. The ways of eliminating the negative influence of lingual and cultural interference and creating conditions for positive transference in the process of teaching German as the second foreign language have been outlined.

Key words: intercultural communication, interlingual interference, transference, socio-cultural interference, lingual universals, contrastive approach, linguistic competence.

Інтернаціоналізація усіх сфер життєдіяльності суспільства в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів створює підвищений попит на спеціалістів, що володіють кількома іноземними мовами і, відповідно, підвищує мотивацію студентів в оволодінні іноземними мовами як інструментом міжкультурної професійної взаємодії. Мовні бар'єри, які долаються за допомогою міжкультурної комунікації та перекладу, постійно ускладнюються інтерференційними процесами, поява яких є неминучою внаслідок особливостей психофізичної діяльності мозку, яка контролює процеси породження і сприйняття мовлення. Оволодіння другою іноземною мовою (далі ДІМ) в умовах контактування трьох мов: рідної (далі РМ), першої іноземної (далі ПІМ) та ДІМ викликає як позитивний перенос попереднього лінгвістичного досвіду – трансференцію (транспозицію), так і негативний вплив з боку вивчених мов – інтерференцію. Вивчення особливостей прояву інтерференції та розробка шляхів нейтралізації цього негативного явища мають велике наукове і практичне значення у зв'язку з необхідністю оптимізації процесу навчання ДІМ.

Дослідженню явища міжмовної інтерференції присвячено чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, таких як В. В. Алімов, С. М. Верещагін, Н. І. Жинкін, В. Н. Комісаров, Р. К. Міньяр-Белоручев, Н. А. Любимова, У. Вайнрах, Е. Хауген, М. Рост-Рот та інші. Зокрема, С. М. Верещагін, Н. І. Жинкін, О. О. Залевська, О. А. Шаблій досліджували психологічні механізми міжмовної інтерференції у процесі вивчення ПІМ і/або ДІМ. В. В. Алімов, В. Н. Комісаров, Р. К. Міньяр-Белоручев, Й. Хольц-Ментері вивчали вплив лінгвістичної інтерференції на процес перекладу. Наукові праці Б. А. Лапідус, Б. С. Лебединської, А. Л. Бердичевського, М. Рост-Рота, Г. Нойнера присвячені методиці навчання ДІМ та аналізу труднощів у засвоєнні її окремих аспектів (лексики, граматики, фонетики). Більшість науковців пропонують своє визначення терміна «міжмовна інтерференція» та дають різні класифікації цього явища з точки зору його походження, характеру прояву, лінгвістичної природи тощо. Окремі дослідники (С. В. Полуяхтова, А. В. Щепилова, І. Б. Смирнов) розглядають не лише лінгвістичні, а й соціокультурні аспекти інтерференції.

Метою статті є проаналізувати негативний вплив лінгвокультурної міжмовної інтерференції на ефективність оволодіння студентами другою іноземною мовою (німецькою після англійської) та визначити шляхи подолання цього впливу. Досягнення даної мети передбачає вирішення наступних завдань: дати визначення поняття лінгвокультурної інтерференції; розглянути типові помилки, спричинені різними видами лінгвістичної та соціокультурної інтерференції; окреслити шляхи послаблення впливу і подолання інтерференції при вивченні другої іноземної мови.

Існує безліч визначень інтерференції як лінгвістичного явища. Р. К. Міньяр-Белоручев описує інтерференцію як накладання сформованих навичок на нові навички, що формуються, зі знаком мінус, тобто негативний перенос [4, с. 37]. Н. Б. Мечковська розглядає інтерференцію як часткове ототожнення і змішування двох мовних систем, що призводить

до помилок у мовленні, іноді в одній, а часом і в обох мовах [3, с. 12]. Класичним вважається визначення інтерференції, запропоноване В. А. Виноградовим: «Інтерференція – взаємодія двох мовних систем в умовах двомовності, що створюється або при контактах мовних, або при індивідуальному освоєнні нерідної мови; виражається у відхиленнях від норми і системи другої мови під впливом рідної» [2, с. 168]. Донедавна дослідження інтерференції зосереджувалося переважно на вивченні її лінгвістичної природи, але не менш важливою є соціокультурна складова цього явища, яка призводить до помилок, викликаних не системою мови, а неправильною інтерпретацією культури, яку ця мова відображає. Тому більш повним доречно вважати визначення Н. П. Федорової, яка розглядає інтерференцію як «конфліктну взаємодію когнітивно-мовленнєвих механізмів, що проявляються у вторинній мовної особистості у вигляді відхилень від мовних, дискурсивних, соціокультурних норм однієї лінгвокультури під впливом іншої» [7, с. 3].

Інтерференція охоплює усі аспекти мови: фонетичну систему, лексичний склад і граматичну структуру. У. Вайнрах, наприклад, виділяє фонетичний, лексичний і граматичний рівні інтерференції [1, 3]. Н. Б. Мечковська, крім лексичного і фонетичного, називає у своїх роботах ще морфологічний, синтаксичний і словотворчий рівні. На думку Н. П. Федорової інтерференційні явища спостерігаються на таких рівнях мови як: лінгвістичний, дискурсивний та соціокультурний. Отже, розглянемо основні види рівневої інтерференції та типові помилки студентів, спричинені інтерференційним впливом як з боку РМ, так і з боку ПМ.

Фонетична інтерференція проявляється у неправильній артикуляції звуків, помилках у розстановці словесного і фразового наголосу, неправильному інтонаційному оформленні різних комунікативних типів речень. Якщо в англійській мові відсутні твердий приступ перед початковим голосним і оглушення кінцевого приголосного, то у німецькій – навпаки. Типовими помилками є підміна німецького зубно-губного [v] англійським губно-губним [w], німецького передньоязикового або щільного [r] англійським постальвеолярним звуком. Під впливом РМ студенти часто ставлять неправильний наголос у схожих за написанням і значенням словах, напр.: *'Taxi, 'Kurort, 'Kino, Au'gust*.

Впливом граматичної інтерференції пояснюються помилки у порядку слів у реченні: рамкова конструкція в німецькій та ланцюжкова в англійській мові, напр.: *Er hat ein interessantes Buch gelesen.* – *He has read an interesting book.* У німецькій мові, подібно до української, порядок слів вільніший, ніж в англійській, через наявність системи відмінків. Тому інверсія в німецькій мові є досить поширеним явищем, тоді як в англійській – це вже стилістичний прийом чи емпфаза. Типовою помилкою студентів є неправильне місце присудка у реченнях з інверсією. Німецьке модальне дієслово *will* (1, 3 ос. одн. від *wollen*) помилково асоціюється з англійським допоміжним дієсловом, що утворює форми майбутнього часу.

В обох іноземних мовах є артикль, але правила його вживання не завжди співпадають, наприклад у німецькій мові, на відміну від англійської, перед назвою професії артикль відсутній: *Sie ist Lehrerin.* – *She is a teacher.* Якщо в англійській мові всі іменники-назви неістот починаються особовим займенником *it*, то у німецькій (у зв'язку з наявністю категорії роду) – відповідним особовим займенником (*er, sie es*). До граматичних помилок призводить також відмінність у керуванні дієслів, де спостерігається інтерферуючий вплив рідної мови, напр.: *telefonувати комусь (Давальний відм.) – jemanden (Akkusativ) anrufen / mit jemandem (Dativ) telefonieren*

Лексична інтерференція, тобто втручання лексики однієї мовної системи в іншу, призводить до буквализму. Це зокрема стосується псевдоінтернаціональної лексики, тобто слів, що мають схоже написання і/або звучання в кількох мовах, але різні значення, напр.: *magazine – Magazin* (ілюстрований журнал, а не магазин). В англійській та німецькій мовах схожі слова *come – kommen* (*приходити, прибувати*), тому студенти за аналогією помилково отожднюють похідні від цих слів, але різні за значенням *become (ставати) – bekommen (отримувати)*. В англійській мові слово *bank* має значення «банк» або «берег річки», тоді як схожі німецькі слова-омоніми *die Bank* перекладаються «банк» або «лавка».

Лінгвокраїнознавча інтерференція, тобто неправильне осмислення фонової лексики, визначається як «конфліктне явище, що виникає в комунікації на основі заміщення відсутніх чи неповних концептів іншомовної культури (внаслідок їх незнання, незрозуміння чи неправильної інтерпретації) концептами власної культури, що виражається у мовленнєвій діяльності» [5, с. 3]. Наприклад: *перший поверх – the ground floor* (а не *the first floor*) – *das Erdgeschoß* (а не *das erste Stock*).

Соціокультурна інтерференція виникає через те, що учасники міжкультурної комунікації часто мають різні комунікативні очікування, викликані соціальним і дискурсивним досвідом своєї рідної культури, а також стереотипами стосовно партнерів по комунікації, що належать до чужої культури. В українській і німецькій мовах слово *будь ласка – bitte* вживається у відповідь на подяку, тоді як англійському *please* таке вживання невластиве.

Щодо особливостей комунікативної поведінки представників різних культур, то англійці схильні до більш детальних і надміру ввічливих формул вибачення, прощання, вираження прохання, тоді як німецькі фрази, вживані у даних комунікативних ситуаціях, є більш чіткими і стислими.

Для нейтралізації інтерференції при вивченні ДІМ необхідний цілеспрямований педагогічний вплив, спрямований на досягнення позитивного переносу навичок з РМ чи ПМ на ДІМ. Полегшенню засвоєння ДІМ сприяє наявність мовних універсалій, тобто компонентів, притаманних більшості мовних систем світу (однина/множина, ствердження/заперечення, суб'єкт/об'єкт, тощо), що сприяє формуванню лінгвістичних знань. Студенти філологічних факультетів вивчають широкий спектр теоретичних і практичних лінгвістичних дисциплін, що дає їм змогу виробити лінгвістичне мислення, а саме: здатність здійснювати лінгвістичний аналіз різних мовних явищ і фактів, зіставляти їх і робити відповідні висновки. Щодо студентів немовних спеціальностей, таких, наприклад, як міжнародні відносини чи туризм, то їм доводиться важче у плані вироблення лінгвістичного мислення, до того ж деякі студенти мають низький рівень компетенції з РМ, що значно ускладнює процес оволодіння як ПМ, так і ДІМ. При правильній організації навчання і застосуванні контрастивного підходу, який допомагає виявити схожі і відмінні риси у трьох мовах, можна звести інтерференцію до мінімуму. Контрастивний або зіставний метод є особливо ефективним у вивченні близькоспоріднених мов, оскільки їх контрастні ознаки чітко виявляються на тлі подібних ознак. Тому при вивченні відмінювання іменників та займенників доцільно провести аналогію з РМ і проаналізувати у чому схожість, а в чому відмінність між обома мовами. Пояснюючи ж артикуляцію звуків, фонетичні явища, часові форми дієслова, артикль, інфінітив, дієприкметник, доречно порівняти обидві іноземні мови – англійську та німецьку, оскільки ці германські мови мають багато спільних мовних універсалій.

Стосовно доцільності застосування перекладу при вивченні іноземних мов то, якщо донедавна використання рідної мови у навчанні іноземної вважалося порушенням законів безпосередньої комунікації, то зараз, як зазначає І. Б. Смирнов «вчені-методисти раптом виявили, що пояснення рідною мовою стратегій і тактик навчання мови не лише не заважає учням, але й допомагає їм зрозуміти, як найбільш ефективно застосовувати уже сформовані при вивченні першої іноземної мови способи і прийоми навчальної діяльності у вивченні другої іноземної мови» [6; 2]. Отже, подолання різнорівневих перешкод в іншомовній комунікації здійснюється завдяки міжмовним співставленням і контрастивним вправам,

коригуючому перекладу, завданнями на корекцію аналізованих інтерфераційних явищ.

Створення ситуацій міжкультурного спілкування з використанням закріплених за ними мовленнєвих формул, що дозволяють студентам ідентифікувати комунікативні інтенції їх учасників; опрацювання спеціально відібраних автентичних текстів для розуміння комунікативної поведінки представників іншомовного соціуму та засвоєння певного мінімуму фонові інформації, яка є обов'язковою умовою адекватного взаєморозуміння комунікантів, – все це забезпечить більш ефективне вивчення та використання іноземної мови і дасть корисні знання про культуру, особливості поведінки і спілкування в країні, мова якої вивчається. Розробка спеціального комплексу вправ і рекомендацій, спрямованих на подолання як лінгвістичної, так і соціокультурної інтерференції може стати предметом подальшого дослідження.

Література:

1. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / У. Вайнрайх // Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6. – С. 25–60
2. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Большая рос. энциклопедия, 2002. – 709 с.
3. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – М. : Аспект-Пресс, 1994. – 207 с.
4. Миньяр-Белоручев Р. К. Методический словарь. Толковый словарь терминов методики обучения языкам / Р. К. Миньяр-Белоручев. – М. : Изд-во Мос. гос. ин-та им. Е. Р. Дашковой (МГИ), 1996. – 144 с.
5. Полуяхтова С. В. Феномен интерференции в иноязычной профессиональной межкультурной коммуникации [Электронный ресурс] / С. В. Полуяхтова // Педагогическое образование в России. – Вып. № 1. – 2012. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://journals.uspu.ru/attachments/article/112/Полуяхтова_Феномен%20интерференции.PDF
6. Смирнов И. Б. Некоторые дидактические особенности освоения второго иностранного языка / И. Б. Смирнов. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : pedsovet.org/forum/index.php?act=attach&type=post&id=160
7. Федорова Н. П. Преодоление лингвокультурной интерференции в процессе обучения иностранному языку студентов неязыковых вузов (на материале английского языка) : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.02. Н. Новгород, 2010. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lunn.ru>